

СЪВРЕМЕННИ РАКУРСИ В ПРИРОДОНАУЧНОТО ОБРАЗОВАНИЕ В НАЧАЛНОТО УЧИЛИЩЕ: ПОГЛЕД КЪМ ВРЪЗКАТА „ДЕТЕ – ОБЩЕСТВО – ПРИРОДА“

Проф. д-р Весела Гюрова

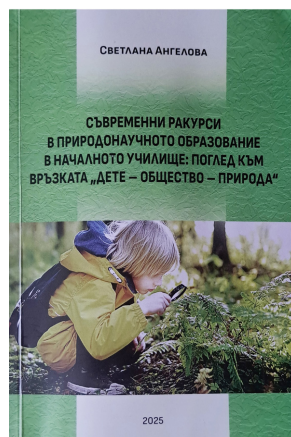
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Монографията, публикувана през настоящата година от издателство „Авангард принт“ (Angelova 2025)¹, е второ преработено издание на утвърден автор в академичните и изследователски среди в педагогическата ни общност. Това е доц. д-р Светлана Ангелова, добре позната и приета в професионален план от своите колеги в НБУ, СУ, ВТУ, където тя израства като авторитетен преподавател, когото познавам от годините на натрупване на нейните първи постижения като асистент в обща за нас изследователска област.

Книгата е в обем от 273 страници, структурирани в предговор, три глави и литература. Обхванати са 254 източника, от които 122 са на кирилица и 132 – на латиница. Това сериозно и задълбочено систематизиране на информация в теоретичното проучване е благоприятна основа за сложно постижима и комплексно формулирана насоченост в монографията – да се обединят пресечните полета на природонаучното познание в университетски курсове и в природонаучното начално образование.

Още от *първа глава* това се доказва *чрез ракурси* на:

- „знанието за природата в прехода „научно знание – учебно знание“;
- „фундаментални идеи в знанието за природата и предизвикателства на природонаучното образование“;
- „природа и материя като философски импликации между „природонаучно знание – природонаучно образование“ в началния етап;

– „съдържанието на природонаучното образование в началното училище – планетата Земя като част от Слънчевата система“.

Авторката е актуална в представянето на **водещите съдържателни линии**, които е необходимо да бъдат следвани, за да се диференцират конкретните измерения на природонаучната образованост на детето чрез взаимоотношенията „знание – познание“ (с. 13). Така се извежда **устойчивостта в различните нива** – индивид, общност, общество, защото тя „движи“ и опосредствано влияе върху развитието на икономиката и на околната среда.

Освен че **задава проекции на европейските приоритети и нормативните документи** в страната ни, които се отразяват в знанието и тълкуването му в институциите, авторката навлиза в:

– психолого-педагогическата същност на опознаването на обективния свят;

– осъзнаването на предизвикателства и придвижването на субектите към избор;

– допринасянето към каузата на равновесните процеси в природата.

Така се стига до **характеризиране на природонаучното знание** в началното училище – „преобразувано, синхронизирано и адаптирано“. В това тълкуване природонаучното образование в началното училище се представя с неговите специфики. Резултат от извеждането им е връзката им с желанията, с последователната настойчивост и с постиженията на учениците. Триадата **„идея – еволюция – ценности“** (с. 28) във философската интерпретация на монографичното изследване очертава взаимна свързаност, която С. Ангелова последователно проследява.

Съобразно взаимоотношенията „научно знание – учебно знание“ се търси **значимостта на изграждането на връзката „дете – общество – природа“**, като в трети параграф се защитава тезата, че актуалната природонаучна подготовка на учителя в началното училище предполага частно дидактическото преобразуване на знанието в посока на формиране на отношения за изграждането на връзката „дете – общество – природа“.

Тук бих подчертала **допълнителната и интригуваща информация**, поднесена коректно и разширяваща научния кръгзор на учителя за взаимоотношенията между планетата Земя и Слънчевата система, за параметрите на литосферата, атмосферата, хидросферата, биосферата. Защото обединява научната и практическата подготовка на студентите чрез своя професионален опит, авторката убедително защитава пред читателите трансформираната самоценност на природата у детето във взаимодействието му с нея (с. 99).

Именно **връзката „дете – общество – природа“ е център на втора глава**, в ракурсите:

– „природата във вариациите на потребителската култура и алтернативата природонаучно образование“;

– „връзката „дете – общество – природа“ – зависимости и проявления в устойчивото развитие“;

– „теоретични основи на изграждането на връзката „дете – общество – природа“ в контекста на устойчивото развитие“.

Като остава вярна на своя *аналитичен сравнителен подход* към представянето на автори и техните новаторски в общодидактичен и частно специален план, С. Ангелова доказва тенденции, свързани с отчуждението на детето от естествения природен свят – „загубата на връзката с откритите пространства и все по-заседналият начин на живот на детето днес, което води до множество нарушения в развитието му с крайно неблагоприятни последици за него“ (с. 129). Това всъщност е потвърждаването на тезата, че изграждането на връзката „дете – общество – природа“ е в ракурсите на качественото образование, реализирано като устойчиво развитие.

Подходът на активното учене, поставен от авторката на монографията, е продължение и актуализация на нейните приноси в теоретичните обосновки на „целенасочената активност на ученика в ученето“ (с. 133). Тя алармира за необходимостта от „нов прочит“ и „разширяване на границите на формалното природонаучно образование чрез интегриране, взаимопроникване на неформалните аспекти в ученето“ (с. 144). Базираният на природата социално-емоционален подход напълно логически и целенасочено в контекста на втора глава се определя като социално и емоционално начало на ученето в единство с когнитивните му характеристики.

С. Ангелова достига до важни за реализирането на природонаучното познание в началния етап *нововъведения в институционален план*:

– „гарантиране на проява на отвореност и обръщане към природата“ (с. 153);

– „култивиране на чувствителност у детето“;

– „изграждане на самокритичност“;

– „осъзнаване на самоценността на природата“;

– „чувство на смиреност и поклонение пред Природата“ (с. 154).

В третата глава на монографията С. Ангелова закономерно стига до интерпретиране на *модел за учене чрез проучване* и изграждане на връзката „дете – общество – природа“ в контекста на природонаучното образование в началното училище. Тук, *вярна на преподавателската си мисия да характеризира обективно образователните перспективи, тя отново интегрира*:

– „нормативна регулация“;

– „моделът учене чрез проучване“;

– „етапи на проучването“.

В монографията се извежда виждането, че „изграждането на връзката „дете – общество – природа“ чрез природонаучно образование „е важно да следва логиката чрез проучване“, което е „срещата“ на света с тях, „предизвикателство на тяхното единство“ (с. 214). В процеса на проучване децата „надграждат идеите си“, „оспорват“, проявяват „любознателност“, „критичност“ (с. 218).

Изведени *са етапи на проучването* (с. 222) в изграждането на модела, който е предложен за трансформиране и реализиране от учителите:

- ориентация – начало/иницииране на проучването;
- избор на тема – задаване на въпроси и формулиране на хипотеза;
- проучване – събиране и анализ на данни (фокусираща перспектива);
- обсъждане – резултати от проучването; формулиране на изводи и заключение;

– презентация – оценка, рефлексия/създаване на продукт; преход към ново знание и последващо проучване.

Авторката споделя в тези процеси виждания на наши и чужди автори, които имат сходни изследователски проекции при реализирането им, но подчертава характерната за всички етапи *автономност на всяко дете* да идентифицира своето отношение към природата. Мога да приветствам направените препоръки от авторката за прилагането на тези моделни етапи, които обединяват методи и техники за тяхното примерно постигане от учителя (с. 127 – 129).

Несъмнено С. Ангелова се представя по безспорен начин като добър психолог-педагог в контекста на *обогащане на дидактичните ракурси*. В това читателят се убеждава заради позицията ѝ на съмишленик на подрастващите при поднасянето на информация, при нейното синтезно ориентиране в дейностните, в комуникативните и в неформалните преживявания на учениците в началния етап на средното образование. Но не на последно място, заради фокуса, който поставя в главите на труда си – „не върху резултата“, а „върху значимостта на процеса“, „при отчитане на индивидуалния напредък на детето“, на неговата самооценка (с. 243 – 244).

Вижда се убедително, че авторката ни предлага специфика на взаимовръзки и отпавни точки за детайлното им проектиране, ценни както за студенти, така и за учители в процеса на специализация и учене през целия живот.

В какво се състоят тук *приносите* на С. Ангелова, която съчетава идеи, основополагащи за природонаучно и за социално ориентираното образование на подрастващите в културно-образователния контекст на „детето – обществото – природата“.

Авторката дава подкрепа за преодоляването на negliжирането на образователни цели и съдържание, свързани с аргументи за сложността и трудността на това познание до 12-годишна възраст и отнасянето му предимно

до учебните предмети в средния етап в частно методическите аспекти на биологията, химията, физиката, географията и техните конкретизации в дидактични полета за учениците по учебните теми. Категоричното заявяване на взаимовръзката между научното познание и учебните постижения на учениците в началния курс, разглеждането на допълнителна информация в подготовката на педагога **създават увереност в институционален план** при увеличаването на децата в природонаучните им нагласи за откривателство

В монографията се обвързват важни характеристики на методическата ориентация „дете – общество – природа“ чрез позоваването върху европейски и български опит на автори. С. Ангелова убеждава в предимствата на взаимодействието с „отворената“ за възприятията и гарантирана от съпреживяване естествена природна среда, която създава не безразлични към живота, а отстояващи го **бъдещи поколения чрез устойчиво присъствие в него**.

Авторката излага съдържание в структура на научен труд, но същевременно завладява със силата на своя стил, страстно съвместен с есеистични на места комуникативни техники, които поражда **емоции и мисъл за нагласите** към тези постановки в учебното съдържание. Така текстът не е формализиран, а обратно – въпреки научността и споделената подкрепяща информация той се възприема според реакциите твърде лично и провокира избор за нови идеи в практиката.

Не е пренебрегнато **центрирането върху ученика** въпреки методическия доминиращ характер на монографичния труд. Акцентирано е върху психолого-педагогическата същност на познанието в началната училищна възраст, на неговите особености, на емоционално-социалния контекст на научаването, споделено с възрастни и съученици като съмишленици в откривателството.

Представеният теоретико-интегриран и етапен модел на проучване с неговите етапи не е рамка в дейностите, а мотивира, вдъхновява и увелича. Със сигурност е положителна основа за **преформулиране и експериментално проверяване** от истински съпреживяващите познавателните ориентации на учениците.

Не на последно място, конкретните наблюдения след придобиване на знания са позиционирани в монографията с истинските естетически чувства. Радостта от красивото се свързва с **желание за грижи към него**, да се закриля то и да се направи още по-въздействащо в света и в живота на подрастващите.

И накрая – струва ми се, че трудът би бил просто поредната публикация, ако зад него не стои личността на С. Ангелова – **експерт, учител, преподавател, ръководител на проекти, милеещ за учениците и учителите** именно и чрез връзката „дете – общество – природа“. В този смисъл не само „поглед“ към една пресечна сфера на реализация на педагога, а негово **верую в професията**.

БЕЛЕЖКИ

1. АНГЕЛОВА, С. (2025). Съвременни ракурси в природонаучното образование в началното училище: поглед към връзката „дете – общество – природа“, Русе: Авангард-принт. ISBN 978-954-337-502-8.

MODERN PERSPECTIVES IN SCIENCE EDUCATION IN ELEMENTARY SCHOOL: A LOOK AT THE RELATIONSHIP „CHILD – SOCIETY – NATURE

✉ **Prof. Dr. Vesela Giyrova**
ORCID iD: 0009-0002-0833-7671
WoS ID: JQI-7242-2023
Sofia University
Sofia, Bulgaria
E-mail: vgjurova@uni-sofia.bg